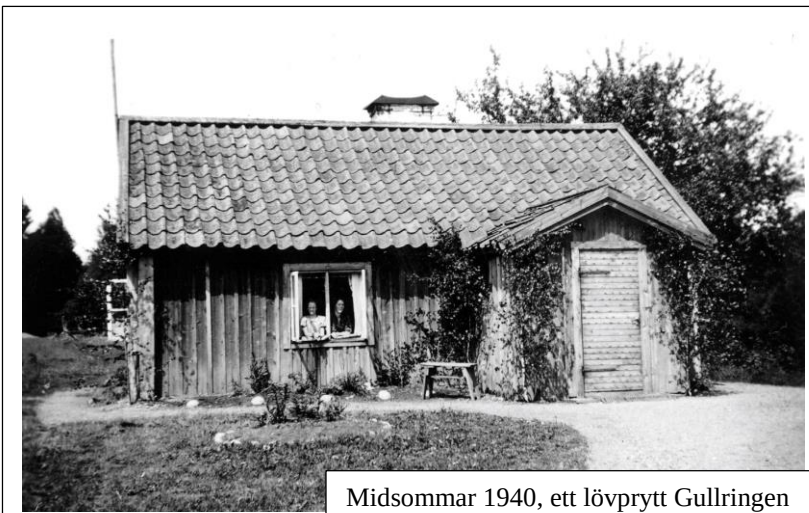

Gullringen - de sista tjugo åren

Henry Hall 2003, införd i Glimtar 2/2003

Midsommar 1940, ett lövprytt Gullringen

De sista tjugo åren av torpet Gullringens historia är i högsta grad förknippad med familjen Ohlsson. Här följer en beskrivning av hur livet tedde sig för dem under dessa år - hur det kom sig att familjen flyttade till Gullringen, hur de levde och försörjde sig och varför det mer än 200 år gamla torpstället sedan försvann. Berättelsen baseras i huvudsak på en intervju med ett av barnen i familjen - dottern OBirgitta, som var en liten flicka på fem år, då de kom till Gullringen.

Ohlssons var statare med allt vad det innebar av slit och släp och ett evigt sökande efter om möjligt drägligare levnadsbetingelser. Statarna var ett egendomslost, i antal ständigt växande jordarbetarproletariat. I slutet av oktober varje år gick flyttlassen från ett ställe till ett annat med en förhoppning varje gång att få det åtminstone lite bättre. Någon gång ibland infriades förhoppningarna, men oftast inte.

Hösten 1925 kom familjen Ohlsson till Årsta i Haninge. De hade före dess bott på en gård utanför Sigtuna, där det var fruktansvärda förhållanden för arbetarna. Mjölet som de fick var frostbitet och gick knappt att använda. Pappan, som hette Gustaf sade upp sig och bröt kontraktet och flyttade efter halva tiden i stället för i oktober månad som var brukligt. Tidigare hade de bott på Svartsjölandet och där var det bättre. På Årsta fick de första tiden bo på en av utgårdarna i Stymninge. Det var stort, två rum och kök och med rinnande vatten. Sedan fick de bo i en av de numera rivna statarlängorna, där Birgitta föddes 1929. Hon var yngst i barnaskaran och hade fem äldre syskon.

Statarlängan på Årsta

Gustaf var även på Årsta statare och blev ladugårdsförman. Han hade hand om ena halvan av djurbesättningen. Det var två stora besättningar med kor, men inga oxar. Mamman Elvira fick, som vanligt, hjälpa till med mjölkningen, två gånger om dagen. Eftersom de hade kalvar fick hon mjölka även mitt på dagen, för annars blev kornas juver för stinna. När en ko är nykalvad har den väldigt mycket mjölk och då rinner den ut om den inte blir mjölkad. Det var naturligtvis fråga om handmjölkning, eftersom det här var så långt tillbaka i tiden att det inte fanns elektriska mjölkmaskiner.

Lönen var liten, knappt 50 kr i månaden plus staten, som bestod av vete, råg, gris- och hönsfoder. Dessutom fick de 4 liter mjölk om dagen. Den som arbetade ute i jordbruket fick bara 3 liter. De fick större tilldelning därför att pappan var försteman i ladugården.

Den äldsta brodern Georg råkade illa ut och fick blodförgiftning i sitt ena knä, när han var 10 år. Han fick därför gå på ett skolhem på Lidingö och var bara hemma på skolloven. Under tiden de bodde på Årsta fick äldsta systern Margareta, när hon blev 15 år, börja arbeta hos Metz, som ägde Årsta. Där var hon i 5 månader och hade husrum på gården och bodde alltså inte hemma under den tiden. De andra barnen, som bodde hemma och var stora nog fick vara med och rensa rovor och plocka potatis på gården, för att familjen skulle få lite extra. Det var så att det nästan fordrades att de skulle hjälpa till. En statare var ju nästan livegen på ett sätt. Det var så med Ohlssons som med många andra att de längtade efter att få vara sin egen, i stället för att vara statare. Att få komma till ett torp och bruka sin egen jord var den stora drömmen. De fick ofta stå i kö för att få möjlighet att få kontrakt på ett torp.

Varför blev det just Gullringen? Det låg under Österhaninge prästgård och det skulle vara ledigt. Det var tyvärr inte riktigt så, utan det bodde en ensam gammal farbror där. Han skötte inte alls stället utan det låg som man säger för träda eller fädot, som dom kallade det för, när ingen sköter om någonting. Han hade just ingenting annat än en get och den höll han nästan som ett husdjur. Den fick ibland sova inne hos honom för då höll ju geten lite värme också. Han ville inte därifrån helt enkelt och dom kunde ju inte köra ut honom mot hans vilja heller. Det var ju meningen att han skulle komma till ålderdomshemmet vid Österhaninge kyrka, men han ville inte. Om han kom dit eller rent av gick bort är oklart. Så det var därav som det så småningom blev Gullringen. Det hela drog dock ut på tiden, faktiskt i flera år, innan det blev av.

Familjen flyttade innan dess från Årsta redan i augusti 1932. Orsaken till att de flyttade innan Gullringen blev ledig var p g a att Metz inte tyckte om att Birgittas bröder var verksamma inom SSU.

De var med på flera håll och bildade nya ungdomsklubbar. Det gillade inte Metz, så att bröderna fick inte vara kvar hemma. De flyttade till ett ställe, som hette Sjöstugan i Jordbro. Det låg vid en av småsjöarna i närheten av den gamla krogen Glädjen. Den äldsta brodern Georg idkade skomakeri, vilket han fått lära sig i skolan på Lidingö. Den andra brodern Lennart sysslade med lite av varje, diversearbeten, bl. a. så åkte han omkring på en stor cykel med pakethållare och sålde kaffe och lite av varje. Det var stor arbetslöshet på 30-talet och då fick dom ju ta vad jobb som helst, vad dom kunde komma över.

Mellan 20 augusti 1932 och februari 1934 bodde familjen i stället på Hesslingby i väntan på att Gullringen skulle bli ledigt. Under tiden på Hesslingby, arbetade pappan med diversearbeten. Han var inte anställd på Hesslingby gård, därför att det redan var full arbetsstyrka. De fick bo i den ena flygeln, där det fanns en mindre bostad.

Men så i februari 1934 blev det äntligen av och de kunde flytta till det efterlängtrade Gullringen. Gullringen var på 12 tunnland brukbar mark. Det fanns också ett litet stycke mark mitt över vägen som kallades Slätterbacken. Där fick dom gå och slå hö för att få extra foder åt djuren. Det var mycket snö det där året som jag minns det, berättar Birgitta. Jag har för mig att det var rätt så sent på eftermiddagen när vi kom fram med vårt flyttlass till Gullringen. Jag tyckte det var något så hemskt att komma dit då. Birgitta var inte riktigt 5 år, men skulle snart fylla. Mamman var förtvivlad. Hon hade varit där någon gång förut och tittat, medan den gamla gubben ännu bodde där. Hon trodde ju att det skulle vara rengjort, men det var det ju inte, utan väldigt smutsigt och dant. När de fått sina sängar inburna och klara och gått till sängs blev det väldigt tråkiga

Sylvia och Birgitta år 1940

påhälsningar på natten utav olika sorters kryp. Vägglöss var väl det som var mest. Man hade bett och märken över allt på kroppen på morgonen. Det kliade och var otäckt. När det var vinter var det inte så lätt att göra så mycket åt det. Mamma försökte att tvätta med en massa såpa i sängarna. Några sängar var Imperialsängar och de var av trä. Det är sängar som man drar ut till natten så att det blir fulla längden och skjuts ihop på morgonen för att inte ta så stor plats. De hade också andra enklare sängar med botten i z-mönster eller med vanlig resår. De sängarna fälldes ihop och såg ut som dragspel på dagen. Madrasser och alla sängkläder lade man upp i imperialsängarna. Dom kunde bli rätt så höga på dagen med alla sängkläder.

På vintern gick det inte att göra så mycket åt lösseländet. Det fanns en tvättstuga en bit bort vid skogskanten dit man flyttade. Där bodde man medan det röktes för dom här odjuren - lössen som fanns uppe i huset. Sedan måste det vädras ur och saneras samt tapetseras innan man kunde flytta tillbaka. Tvättstugan hade bara ett rum, men på sommaren gick det ju bra, för då bodde nån uppe på höskullen.

Gullringen hyste ett kök och ett stort rum. Det som var väldigt iögonenfallande var den stora spismuren. I köket var det en järnspis med reservoar på sidan, av koppar, för att man skulle få varmt vatten. Över spisen var det en väldigt stor kupa. Det fanns en nisch i muren på kökssidan och även en liten sådan på rumssidan. I rummet var det en kakelugn. Köket var rakt fram, till höger i huset. Det var försett med ett enda fönster som satt längst bort på gavelväggen. Det var därför ganska mörkt i köket.

Det fick rum en säng ute i köket. Förstukvisten var tillbyggd och där fanns det inga eldningsmöjligheter. På vintrarna var det rätt så kallt där. Att hänga av sig kläderna och sedan ta på sig på morron kunde man ju inte göra där på vintern, utan då var det en hylla i köket i en hörna där man fick hänga kläderna, för att dom skulle vara

varma när man skulle gå ut. På sommaren gick det ju bra att hänga dom ute i förstukvisten. Där fanns det en bänk, som det var två dörrar på. Den ena halvan var för att lägga in veden i, för det behövdes ju och i den andra halvan förvarades kokkärlen. Framför fönstret så hade dom ett stort gammalt skåp försett med en träskiva för bakning. På sidan av spisen ner mot dörren fanns en kommod. Därinne stod nattkärlen och ovanpå stod tvättfatet. Nedanför kommoden stod ett skåp, som bestod av en nederdel och en överdel, vilket var rätt så vanligt. Det var en liten rundel mellan dom. Där förvarades specier.

"Pojken", lantras?

Sedan var det en garderob i förstugan. Egentligen var det den enda garderoben, som fanns i hela huset. Den stora bakugnen var igenmurad så den gick inte att använda. Mamma Elvira bakade allt bröd, både matbröd och kaffebröd och det gjorde hon i den lilla bakugnen i järnspisen.

På huset på baksidan var det tillbyggt en utbyggnad, som var avdelad med ett utrymme för kläder. På somrarna hängde dom vinterkläderna dit och tvärtom.

De som bodde permanent de första åren i Gullringen var föräldrarna och de två yngsta barnen. Emellanåt så bodde någon av de andra barnen hemma för att hjälpa till. I och med att det var bara 12 tunnland så var det inte bärkraftigt nog för att flera skulle kunna bo hemma. Det bar sig inte. Det var för litet för att så många skulle kunna leva på det. En av bröderna var hemma ibland och arbetade på andra håll dessemellan. Någon av systrarna var också hemma ett tag då och då och hjälpte till med vissa saker. Rummet var ju rätt stort. Från början hade man två imperialsängar där. Vad Birgitta kommer ihåg så låg både hon och Signe och ibland även Marta i den ena imperialsängen. Möblemanget i rummet bestod dessutom av två byrår och en soffa, klädd både ovanpå och runt om. Den var kortare än vanliga sängar. Under sofflocket hade mamman en väldig massa saker. Sedan fanns det en skänk, det hade man ju. Skänken hade väldigt mycket snirklar som var vanligt förr. Den hade två lådor och två dörrar. Den hade en upphöjning i bakre delen som en båge och ett ornament. Det fanns ett skåp till och ett linneskåp. Det var nog ett överskåp till ett ännu större. Under det skåpet fanns det plats för en massa skor. På den ena byrån hade mamman en pigttittare. Birgitta tror att hennes mamma hade köpt den för egna pengar när hon tjänade på en av sina arbetsplatser. Den hade fyra lådor. Den övre lådan var delad i två stycken. I den ena delen hade mamman böcker och ett skrin, som hon hade pengarna låg i. Hon höll reda på räkenskaperna. När dom inte var inne så låste dom den lådan och lade nyckeln i en av de andra lådorna. Mamma Elviras

kassabok från åren 1935 och 1936 finns bevarad hemma hos Birgitta.

Ytterdörren låstes när ingen var hemma, men den nyckeln togs aldrig med. Den lades under på ett visst ställe. Alla i familjen visste var den låg. Så då gick man och hämtade den där när man kom hem och skulle in.

Att dra in elektriskt till Gullringen var inte att tänka på. Det var tämligen så dyrbart. Den äldsta systemen Margareta ordnade så att det blev telefon indraget. När dom hade bott där något år, så tyckte dom det var bra att ha telefon om det skulle hända något, eftersom det låg lite avsides ändå. Det fanns ledning mellan Öster- och Västerhaninge växlar, så telefonledning fanns det hela vägen mellan där. Men från Österhaningevägen och upp till Gullringen var det några stolpar som behövdes. Det fick hon betala för, plus inträdesavgift, så var det förr. Hon arbetade på den tiden på post- och telefon vid Västerhaninge kyrka. Det var ett litet hus som hyste både post och telefon. Ester Nyholm var föreståndare där då.

När man kom vägen upp mot Gullringen hade man ladugården till höger och bostadshuset rakt fram, med framsidan vänd mot sig. En inhägnad hönsgård möttes man av först. Hönsen delade utrymme med grisen och ibland två grisar.

Mot skogskanten hade man gjort en väldigt bra jordkällare. Det hade funnits en tidigare, men den var nerrasad. Nu grävde dom en ny grop och gjorde en jordkällare med timmerväggar. Lite längre ned i samma backe gjordes i ordning en grop med en tunna i. Där rökte man skinkor, när man hade slaktat. Ännu längre ned i skogsbacken kom man till en liten å med en spång över. Ån rann från kärret. Gick man över spången då kunde man komma till Björklund och Loviselund.

I den rätt så stora skogen gick djuren och betade. Det var inte bara deras djur som gick och betade där utan det var också Snöroms. Korna gick fritt i skogen. Så fort det blev varmt fick dom gå ute. De ropades in på kvällen och stod inne på natten. De mjölkades på morgonen och på kvällen. När det var någon som kalvat, då mjölkade man också mitt på dagen. När korna känner att deras juver är fulla då går dom till det ställe där dom vet att dom ska bli insläppta till grinden.

det är ju ett kärr där i skogen, Gullringskärret. Det är rätt så djupt och gungflyigt och en ko gick tyvärr ned sig och den lyckades dom aldrig få upp. Man försökte på alla möjliga vis med att slå rep, kasta lasso om hornen och att få in någonting under kon. Det gick inte att komma ända fram till kon, för då hade dom själva dragits ner. Så tyvärr så var det en av deras kor som inte kom upp ur det där kärret. I kärret kunde det ibland finnas hjortron, men det blev bara en kopp. Det fanns några tuvor som det kunde växa hjortron på.

På en del av marken hade man enbart trädgårdsodling. Rovor odlade dom i början åtminstone. De hade morötter, vitkål och blomkål, rödbetor, dill och persilja. De hade planterat hallon och jordgubbar. Mot den ena gaveln hade mamman tomaters, även en del på kökssidan. Under ett par år åkte mamman med hästen och vagnen lastad med potatis, jordgubbar, hallon, grönsaker, ägg och höns ner till Årsta Havsbad. Birgitta satt oftast och höll i tömmarna, när mamman gick in i husen och sålde. Många gånger kom folk ut för dom visste att det var onsdagar och lördagar som hon körde. När det var mycket bär så kunde de åka ner på söndagarna också eller om någon tingade när dom skulle ha främmande. Det var flera andra som stod på torget onsdagar och lördagar, men Olssons åkte i hela området.

Vid Gullringen fanns aldrig tvätter, men däremot var det en rätt så hyfsad tvättstuga. Brunnen låg i den nedre delen som gick mot "Hagen". Det var en bra källa och jättegott vatten. Vid Loviselund hade dom bra vatten. När Västerhaninge började byggas ut, så fick

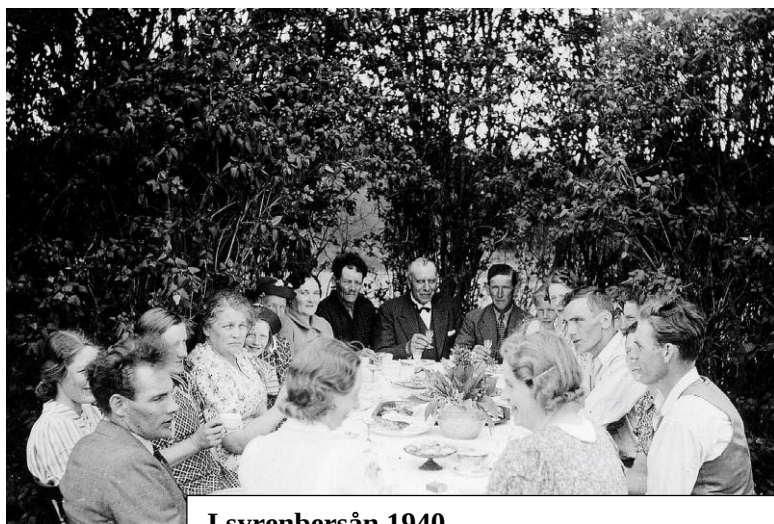
dom sitt vatten därifrån. Sen blev det väl för stort. Det var antagligen samma källa, samma åder. Det var verkligen fint vatten.

Eftersom det inte fanns elektriskt, så gick det inte att ha någon kylmöjlighet. Bredvid brunnen hade de en ny liten brunn, som byggdes över med ett litet hus. Där kunde mjölkflaskorna stå i rinnande vatten. Det var ju riktigt kallt. Huset var isolerat, så att när solen sken blev det inte varmt. Inne i huset var det en hylla, så att även småflaskor kunde stå där och hållas kalla. Det var sällan någonting blev förstört eller surnade för dem. Det var ju en liten bit att gå och hämta sakerna, men det är ju bättre det än att det skulle bli förstört, så den brunnen hade dom väldigt stor nytta utav. Medan dom hade häst kunde de på vintern ta den lilla släden och dra 50-litersflaskorna eller vatten i tunnor. Det gick ju åt mycket vatten till korna och hästen. Det var mycket att bära med hinkar. På sommaren hade de en liten kärra, som hästen fick dra. De hade en stor balja i köket för bad, men på sommaren då ordnade de med ett stort badkar där nere vid brunnen. De fyllde karet med vatten så att det blev varmt och sedan kunde man bada. De hade också en vattenkanna med stril.

Vattenkannen hängdes upp med hjälp av störar och linor. Det fungerade som dusch. På det viset gick det ju lätt att hålla sig ren även på den tiden.

1942 hade pappa Gustaf som då var 67 år blivit så dålig att han inte orkade hålla på med jordbruket längre och det var för mycket för mamma Elvira och de hemmavarande barnen. Bröderna hade andra arbeten och hade svårt att vara hemma och hjälpa till. Då bestämde man sig för att det skulle bli auktion. Hästen och korna och alla jordbruksredskap auktionerades bort. Man fick dock bo kvar och hyra huset och den delen av marken där grönsakerna växte. En åker hade dom också kvar och där odlades potatis. Eftersom hästen var såld så fick de leja häst för att köra upp fårorna, när det skulle plockas upp potatis. Det som plockades och såldes under sommaren togs upp med handkraft med grep.

Den andra marken brukade prästgården själva. Dom hade traktor och körde med. Viss tilldelning var det med bensin under kriget. Inget gengasaggregat förekom på traktorerna, men på andra bilar var det så. Det var ju viktigt att jordbruket fungerade under kriget.

I syrenbersån 1940

Närmast t tv Lennart, 3 fr.v, Elvira, 5 fr.v. Birgitta och 8 fr.v. Gustaf

Familjen bodde kvar till 1947. Birgittas syster Margareta hade bytt arbete ett par omgångar. Hon började på Berga 1943, men hade ingen chans till tjänstebostad där, utan bodde hemma den tiden. Det fanns inte så stora chanser att hyra bostad vid den tiden, utan det måste bli att man köpte och byggde eget. Margareta gjorde det och vid Nederstavägen, so det hette det då men det öndrades till Vintervägen. Det var ett gammalt namn Vintervägen. Det var därför dom bytte. Adressen var först Nederstavägen 10 och sedan blev det Annebergsvägen 16. Det var 1947. Dom höll på hela sommaren och byggde. På hösten kunde de flytta in i huset. I ena rummet och i köket fanns det ordentligt med värme. Det fanns källare med värmepanna och uppe i huset fanns det element och ett badrum. Till

jul flyttade föräldrarna dit. Då var det så att säga helt färdigt. Pappa Gustaf tyckte att det bästa rummet på hela huset - det var badrummet. Badkar och varmt vatten hade han aldrig haft.

Den äldsta brodern Georg hade otur. Den bostad han med familj skulle flytta in i på Tomtebogatan, blev de bortskojade på. De var inte dom enda. Det var fler som hade blivit skojade. Då stod dom där med tre små barn och ett flyttlass och visste inte vart dom skulle ta vägen. Då ringde dom till sina föräldrar, som fortfarande hade kvar.

Margaretas hus på Annebergsvägen 1942

Det var i oktober månad. Där stod dom och hade ingenstans att ta vägen. De kom överens om att köra ut till Gullringen och tränga ihop sig där så gott det gick. Där bodde dom kvar så länge att där hann födas två pojkar, innan dom kom därifrån. De köpte sedan en tomt med adress Esplanaden 5 i Vendelsö. Deras hus blev inflyttningsfärdigt så dom kunde flytta in där 1953. Gullringen var egentligen utdömt långt tidigare. Inga barn skulle få bo där. Wering som arrenderade Österhaninge prästgård hade löst in husen. Han var alltså ägare. Ohlssons hade försökt att köpa fri Gullringen en gång i tiden, men det hade inte gått.

Någon gång på sommaren 1953 revs byggnaderna vid Gullringen. Grundstenar och allt blev bortschaktat och det blev åker över alltihop. Därmed upphörde en 200 år lång epok.

Auktioner

LÖSÖREAUKTION

å GULLRINGENS GÅRD Österhaninge s:n,
Stockholms län.

Onsdagen den 23 april kl. 11 f. m. låter Arr. G. L. Olsson i anl. av arrendets upphörande, genom offentlig auktion som förrättas å GULLRINGENS GÅRD, belägen intill Västerhaninge kyrka, c:a 1 kvarts timmes promenad från Västerhaninge station, försälja:

1 häst 8 år (norrländstyp), 4 kor i olika kalvställning, tröskverk, slättermaskin med skördeapparat, verkvagn för par och enbet med skrinda, fjädersvagn, hjulräfsa, 2 par kälskar, rensmaskin, plog, hästhacka, kälskrack, decimalvåg med vikter, kättingar, björnlås, timmersax, spett, 2 selar, 200 kg. potatis "Puritan", samt 500 kg. "Gloriapotatis".

Sex mån. bet.-anslånd lämnas kända vederhäftiga köpare; okända köpare skola skriftligen styrka sin vederhäftighet eller betala kontant vid klubbslaget. Äganderätten till försäld vara förbehålles till dess densamma blivitt till fullo kontant betald. Övriga försäljningsvillkor vid auktionens början. OBS.! 5.3 % omsättn.-skatt debiteras köpare av döda inventarier.

e. o. Hovrättsnotarien

ALBERT RINGIUS FASTIGHETSBYRÅ

Bruckbergstorg 11. Stockholm. Tel. 21 34 02

